

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

**28. KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
2. CİLT**

29 MAYIS - 2 HAZİRAN 2006
ÇANAKKALE

Soli/Pompeiopolis 2005 Yılı Kazıları

Remzi YAĞCI

AYRIBASIM

SOLİ/POMPEİOPOLİS 2005 YILI KAZILARI

Remzi YAĞCI*

2005 sezonunda Soli/Pompeiopolis antik liman kenti kazıları, önceki yıllarda olduğu gibi iki bölgede sürdürülmüştür.

A) SÜTUNLU CADDE

2005 yılı Soli/Pompeiopolis antik liman kenti kazılarında çalışmalara 2000, 2003 ve 2004 sezonlarında kazısı yapılan ve sütunlu caddenin ortasında yer alan C43, C42, C41, C40 ve B41 açmalarının temizliği ile başlanmıştır. Bu alanlarda geçen yıllarda yapılan kazı çalışmaları sırasında ele geçirilen heykellere ve figürlü sütun başlıklarına ait parçaların bulunması ve mimarî kontekstin araştırılması planlanmıştır. 2000 yılı kazı çalışmalarında ayrıca yüzey toprağı kaldırılan B-C-D 44-45-46 açmalarının kuzeyinde sütunlu caddenin orijinal tabanını bulmak amacıyla C 47 ve B 47 açmalarında da yüzey toprağı kaldırılmıştır. Temizlik çalışmalarının ardından ilerleyen yıllarda yapılması planlanan mimarî restorasyon için bir ön çalışma niteliğinde 2003-2004 kazı sezonlarında kazılan C 43-42-41-40 açmalarının batısındaki B42-41-40-39 plan karelelerinde kazı çalışmaları sürdürülmüştür. C 43-42-41 açmalarının doğu kesidine yakın bölümde, sütunlu caddenin orijinal blokajının tahribi nedeniyle bu plan karelere oranla daha iyi korunduğu gözlenen C29-28, B29-28 plan karelelerinde kazı çalışmaları yürütülmüş ve kazının ikinci onbeş günlük diliminde bu alanlarda sütunlu caddenin sıkıştırılmış toprak, kireç, seramik ve çakıl taşından oluşan özgün taban blokajına ulaşılmıştır (Fig.1). Sütunlu caddenin doğu portikosunun mimarî yapılanmasını anlayabilmek için de E41 ve F41 plan karelelerinde temizlik çalışmaları yapılmıştır. Her iki plan karede Bizans Dönemi mekân(lar) içinde genel olarak iyi korunduğu gözlenen ve VI. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen bir mermer döşeme (*opus sectile marmoreum*) bulunmuştur¹ (Fig.2). Çalışmalar sonucunda, sütunlu caddenin deprem öncesi son hâli saptanmış (525) böylece Pompeiopolis'in Bizans Dönemi ile ilgili ilk kez bir kontekst açığa çıkarılmıştır.

* Doç. Dr. Remzi YAĞCI, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Tınaztepe Yerleşkesi, Buca-İzmir/TÜRKİYE. remzi.yagci@deu.edu.tr

1 Kadıoğlu, M., 1997, "Ankyra-Ulus Opus Sectileleri" Türk Arkeoloji Dergisi XXXI, 352.

Pompeiopolis E41-F41 *opus sectile*sinin tümü geometrik bezemelidir. Kare ve altıgen formun türevlerini oluşturur. Altıgen formdakilerin araları eşkenar dörtgen ve üçgenlerle doldurulmuştur. Bazı örneklerde, iç içe geçmiş altıgenler dikkati çekmektedir. Bu durumda örneklerde, ara taşları elips ve ona bitişen eşkenar dörtgen biçimindedir. Araları üçgenle doldurulmuş altıgenler ise ara taşının farklı (mavi) kullanılması ile altı köşeli yıldız görünümündedir. Süsleme ögesi olarak iki farklı renk görülür. Bunlardan mavi renk azınlıkta, beyaz ise çoğunluktadır. İşçiliği özenlidir, dikdörtgen ya da kare çerçeveli panolardan oluşur. *Opus sectile* döşemeli mekân (ya da mekânlar?) sütunlu caddenin doğu sütun sırasına bitişiktir olasılıkla dükkan olarak kullanılan bu mekân(lar)dan sütunlu caddeye basamaklarla inilmektedir². Geç V. yüzyıldan VI. yüzyılın son çeyreğine dek artarak belirgin bir ivme gösterip yaygın olarak kullanılan ve döşeme mozaiğinin yerini alan *opus sectile* döşeme biçimi³ Soli/Pompeiopolis'te bölgesel bir stil özelliği göstermektedir.

Sütunlu Cadde'de 2005'te kazısı yapılan plan karelere önemli buluntu verenler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

B40 plan karesinde temizlik çalışmalarında Roma Dönemi dağınık mimarî parçaların yanı sıra mermer bir heykel kol(yarım) ve el parçası, bir heykel parçası, üç adet taş ağırlık; B42 plan karesinde 3 adet bronz sikke, bir adet bronz ok ucu, bir adet pişmiş toprak kandil, bir adet pişmiş toprak ağırsak ve bir adet iki çatallı demir mızrak ucu, C39 plan karesinde bir adet figürlü sütun başlığına ait figür (portre) parçası (Fig. 3) ve iki adet bronz sikke açığa çıkarılmıştır. Sikkeler korozyon nedeniyle okunamaz durumdadır.

B) SOLI HÖYÜK

Soli Höyük'te 2005 kazı sezonunda G7, G8, H8, E6 ve E7 plan karelereinde çalışmalar sürdürmüştür. G7, G8, H8 açmalarında kazılar: önceki yıllarda açığa çıkarılan Hitit stratigrafisi ve mimarisini; E6 ve E7 açmalarında ise, İ.O. I. binyıl Grek kolonizasyon Döneminin araştırılmak ve bu dönemde Kilikia ile olan

2 Farklı bir plan karedede stilobata bağlanan bu tip basamaklar ikili olarak birkaç yerde korunmuştur.

3 Peschlow, U., 1983, "Zum byzantinischen *opus sectile*-Böden, Beiträge zur Altertumskunde Kleinasiens". *Festschrift für Kurt Bittel*, 435 vd.

ilişkileri saptamak üzere başlatılmıştır. Söz konusu plan karelere deki mimari kalıntılar, kesintili temel duvarları ve bir bütünlük göstermeyen sıkıştırılmış birkaç kireç taban dışında oldukça çok tahribata uğramıştır. Tahribat nedenlerinin başında, Soli Höyük'ün batı yamacına yaslanan Roma tiyatrosu ve yine aynı döneme ait çeşitli yönlerde savunma amaçlı kulelerin inşası gelmektedir. Kuleler, yalnızca üst üste birkaç dizisi kalmış platformlar biçimindedir. Bu platformlara bitişik düzende örülü kuru örgü teras duvarları labirent biçiminde platformları kimi zaman içerisinde kimi zaman da dışarıda bırakmaktadır. Bu düzen, kendinden önceki tabakaları tahrip ederek höyükün doğu yamacında Hitit tabakalarına dek inmeye ve teraslarda yalnızca temelleri kalmış mimari bir tabaka oluşturmaktadır. H8, H9 Hitit tabakalarında büyük bir tahribata neden olmuştur.

Yukarıdaki açmalarda açığa çıkarılan önemli buluntular arasında:

Hellenistik Dönem: Megara kâsesi gövde parçaları (H8); Firnisli kâse (G7); Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi bir kandil (H8) (Fig. 4) Hellenistik Dönem *unguentarium* dip parçası (H8); piramidal ağırsak (G7); mühür baskılı kulp (Rhodos) (H8);

Arkaik Döneme ait pişmiş toprak üzerinde kabartmalı ve kırmızı boyalı arslan kuyruğu motifi (H8); bakışık sfenks betimlemeleri bulunan mimari levha parçaları (G7) (Fig. 5);

I. Ö. VIII-VII. yy. ait Kıbrıs tipi beyaz zemin üzerine mor boyalı kafes bezemeli gövde parçaları (G7/H8);

I. Ö. VII. yüzyıla ait 6 İonia kâsesi ağız parçaları (Fig. 6)⁴ ve "Yaban Keçisi Stili" kap parçaları (G7);

I.Ö. VII. yüzyıl Euboea ya da Kikladik bir *skyphos* örneği (Fig. 7)⁵ (G7);

4 Krş. Calvet, Y-Yon, M., 1977, "Céramique trouvée Salamine" Grek Geometric and Archaic Pottery found in Cyprus (Ed. E. Gjerstad), 12, Pl. VII-VIII, no.68, no. 74, 76; Kerschner, M., 1997, Ein stratifizierter Opferkomplex des 7. Jhs v. Chr. Aus dem Artemision von Ephesos, Beiblatt; Taf. XI, 79-80,83; Cook, R. M.-P. Dupont, East Greek Pottery, London, 131, fig. 18.1; Schlotzhauer, U., 2000, "Die südionischen Knickrandschalen: Formen und Entwicklung der sog. Ionischen Schalen in archaischer Zeit" Die Ägäis und das Westliche Mittelmeer, Beziehungen und Wechselwirkungen 8. bis 5 Jh. V. Chr. (Arhæologische Forschungen 4), Wien. Fig. 297-298.

5 Salamis'te bulunan bir örneği için Krş. Calvet, Y-Yon, M., 1977, "Céramique trouvée Salamine" Greek Geometric and Archaic Pottery found in Cyprus (Ed. E. Gjerstad), 12, Pl. IV. No.32

İ.Ö. VII.-VI. yüzyıl Kıbrıs beyaz astar üzerine siyah gamalı haç ve şevron motifleri ile bezenmiş "White Painted IV" kapalı kap gövde parçaları (Fig. 8)⁶ (E7);

İ.Ö. VI. yüzyıl dalga (wave line) bezemeli kaplar⁷ (E7);

Orta (İ.Ö. 850-700) ve Geç Demir Dönemine (İ.Ö. 700-600)⁸ ait iç içe daire bezemeli ve yatay şerit bulunan gövde parçaları (G7, H8) bulunmaktadır.

Yukarıda deñinilen buluntulara göre; Soli'nin, bir liman kenti olan Soli'nin İ.Ö. VII. ve VI. yüzyıllarda Korinth, Attica, Euboea, İonia, Ege Adaları ve Kıbrıs ile güçlü ticârî (deniz) ve kültürel bağları vardır. Keramikler (çeşitli mutfak kapları ve amphoralar) ve onlarla ilişkili olarak kullanılan yağ, şarap, parfüm, deri vb. gibi görünmeyen mallar, bu ilişkilerin arkeolojik olarak temelini oluşturmaktadır⁹.

G8 açmasının en önemli buluntuları arasında (15.88), açmanın güney kesidine yakın platform kesiti altında biri tek kulplu, bezemesiz tam küçük testi (Fig. 9) ve yanında bulunan diğeri üstündeki dere taşı nedeniyle kırık hâlde toprağa dikey olarak saplanmış olan tek kulplu, Geç Tunç Çağında yaygın bir tip olan RLWM perdahlı ve bezemesiz Hitit Dönemi büyük bir matara (İ.Ö. XIII. yüzyıl) bulunmaktadır (Fig.10). Bu buluntular, Soli'nin stratigrafisi¹¹ ile ilgili önemli ayrıntılar vermiş ve sonuçlarına ilişkin sunulan bildiri yayına verilmiştir¹².

6 Krş. Gjerstad, E., 1947, *The Swedish Cyprus Expedition, The Cypro-Geometric, Cypro-Archaic and Cypro-Classical Periods*, Stockholm, fig. XXIX, no.16

7 Krş. Goldman, H., 1963, *Excavations at Gözlu Kule, Tarsus III, The Iron Age*, Princeton, New Jersey., no. 1615-16 Bu tip örneklerin Kinet Höyük'te bulunmuş paralleri için bkz. Songu, F., 1997, *Wave-line Pottery from the Late Iron Age Levels of Kinet Höyük*, Bilkent Üniversitesi Yayınlanması Yüksek Lisans Tezi, Haziran 1997

8 Goldman, H., 1963, 14.

9 Gjerstad, E., 1947, 313.

10 Eriksson, K., 1991, "Red Lustrous Wheelmade Ware: A Product of Late Bronze Age Cyprus" *Cypriot Ceramics: Reading the Prehistoric Record* (Ed. J.A. Barlow, D.L. Bolger, B. Kling), Pennsylvania, 81 vd.

11 Yağcı, R., 2005., "The Stratigraphy of Cyprus WS II&Mycenaean Cups in Soli Höyük Excavations" *Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and Its Neighbouring Regions: Proceedings of the International Workshop İstanbul, Nov. 8-9, 2002* (Ed. B. Fischer, H. Genz, É. Jean, K. Köroğlu): 93-106. Türk Eskiçağ Bilimleri Yayınları. İstanbul.

12 Yağcı, R., 2005., "Hittites at Soli (Cilicia)" *VI th International Congress of Hittitology, September 5-9 2005, Roma (baskıda)*.

C) DEPO ÇALIŞMALARI

2002-2004 G9, F9 ve E9 plan karelelerinde Hittit İmparatorluk Dönemi kültür katlarında bulunan kaba tek renkli mutfak kaplarının restorasyonu, konservasyonu, çizimleri yapılmış, fotoğrafları çekilmiştir. Bunların içinde İ.O. XIV. yüzyıla ait üzeri kuş ayağı biçiminde yivlenerek işaretlenmiş büyük tabaklardan birisi (*drab ware*) dikkat çekicidir (Fig. 11). Bu tür kaplar seri ve standart bir üretimle ilişkili olarak Hittit İmparatorluk sınırları içinde yaygın olarak görülmektedir¹³. Olasılıkla merkezi-yerel bir üretim biçimini belgelemektedir. İlgi çekici bir diğer örnek de kulpunda kent beyi Targasna'ya¹⁴ ait hieroglifli mühür baskısı bulunan bir kaptır (Fig.12). G9 açmasında açığa çıkan mutfak kaplarından birinin kulpunda bulunan mühür baskısı¹⁵, Soli'nin M.O. II. binyıldaki yani Hittit İmparatorluk Dönemindeki yöneticileri ile ilgili önemli ipucudur. İ.O. XIV. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen mühür baskısı, şehir beyi Targasna'ya ait. Bu kent beyi belli olsaydı bir Kizzuwatna şehri olan Soli'nin belki de M.O. II. binyıldaki adı aydınlığa kavuşacaktır. *Targasna*, İ.O. XIV ve XIII. yüzyıl kişi adlarına (*onomastik*) ilişkin bir kanıt olarak önem taşımaktadır. G9 plan karesinden gelen seramik parçaları arasındaki ağız ve kaideler, İmparatorluk Dönemine ait zengin bir kap form repertuarı oluşturmaktadır. Bunlar tek renkli, genellikle sıç, içe dönük ağız kenarlı açık kaplar ile düz dipli ya da halka kaideli, dışa çekik ağız kenarlı kapalı kap örnekleridir (Fig. 13).

D) SÜTUNLU CADDE RESTORASYONA HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Bölüm Başkanı Eti Levi Akyüz başkanlığında bir ekip, Sütunlu Cadde'nin limanla birleştiği güney ucunda yer alan, önceki yıllarda çizimi yapılan mimari parçaların ayrıntılı çizimlerine başladılar. Bu bölümdeki çalışmaların amacı birleştirilmesi olası parçaların restorasyon projesini oluşturmaktır.

13 Gordion, Kuşaklı, Korucutepe, Tille, Maşat, Ortaköy, Alacahöyük, Boğazköy, Kilisetepe, Yumuktepe, Kinethöyük . Gates, M-H, *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux Table Ronde Internationale, Istanbul, 2-5 Novembre 1999 (Varia Anatolica XIII)* , 138-39.

14 Hieroglifli yazılı Prof. Dr. Ali Dinçol'a teşekkür ederim. Bkz. Dinçol, A., appendix "Hittites at Soli (Cilicia)" VI th International Congress of Hittitology, September 5-9 2005, Roma, (baskıda).

15 Geç Tunç Çağında bu tip kapların kulpları ya da ağız kenarlarında yerel yöneticilere ait damga mühür baskları yaygındı. Henrickson, R. G. , 2002 "Hittite Pottery and Potters: The View from Late Bronze Age Gordian" Across the Anatolian Plateau: Readings in the Archaeology of Ancient Turkey (American Schools of Oriental Research), 124.

Fig.: 1

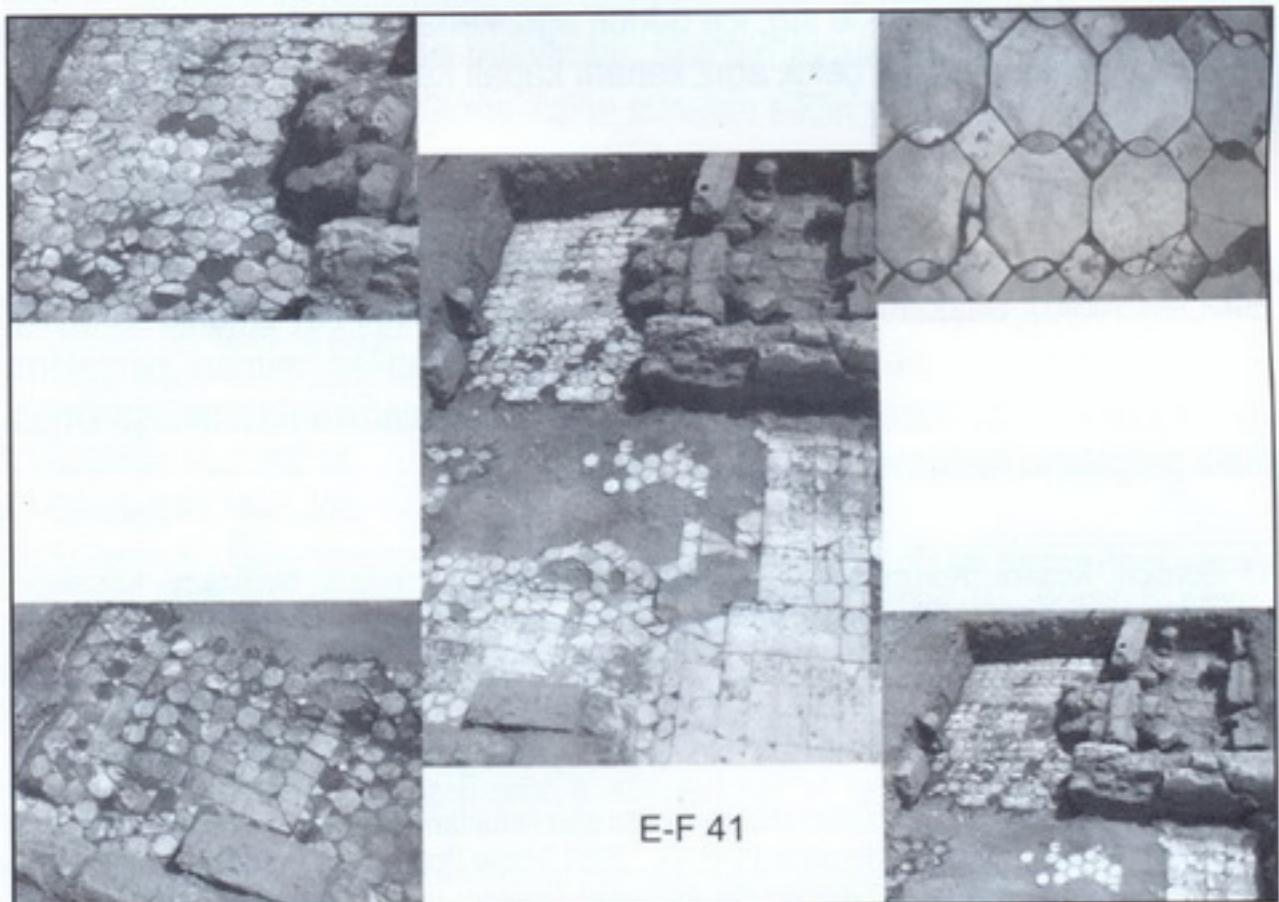

Fig.: 2

Fig.: 3

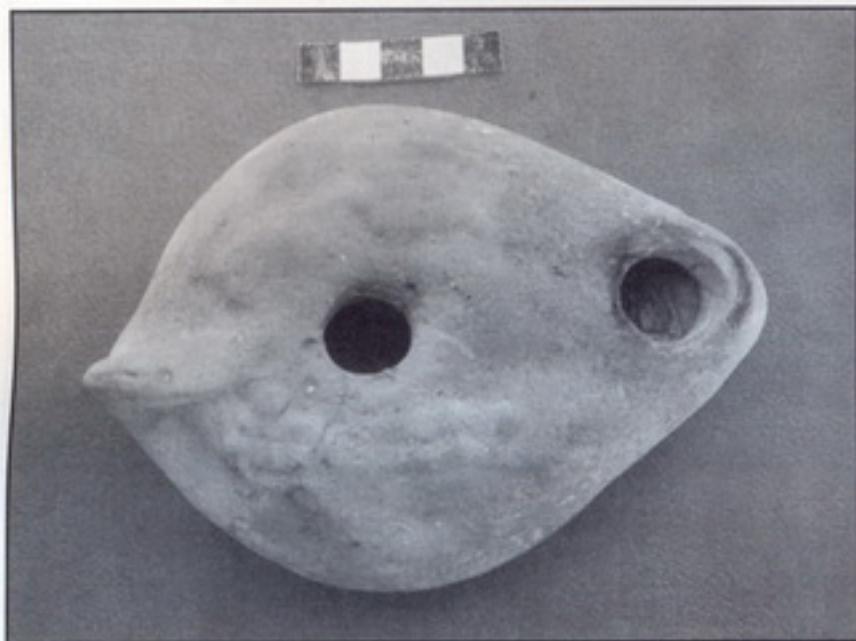

Fig.: 4

Fig.: 5

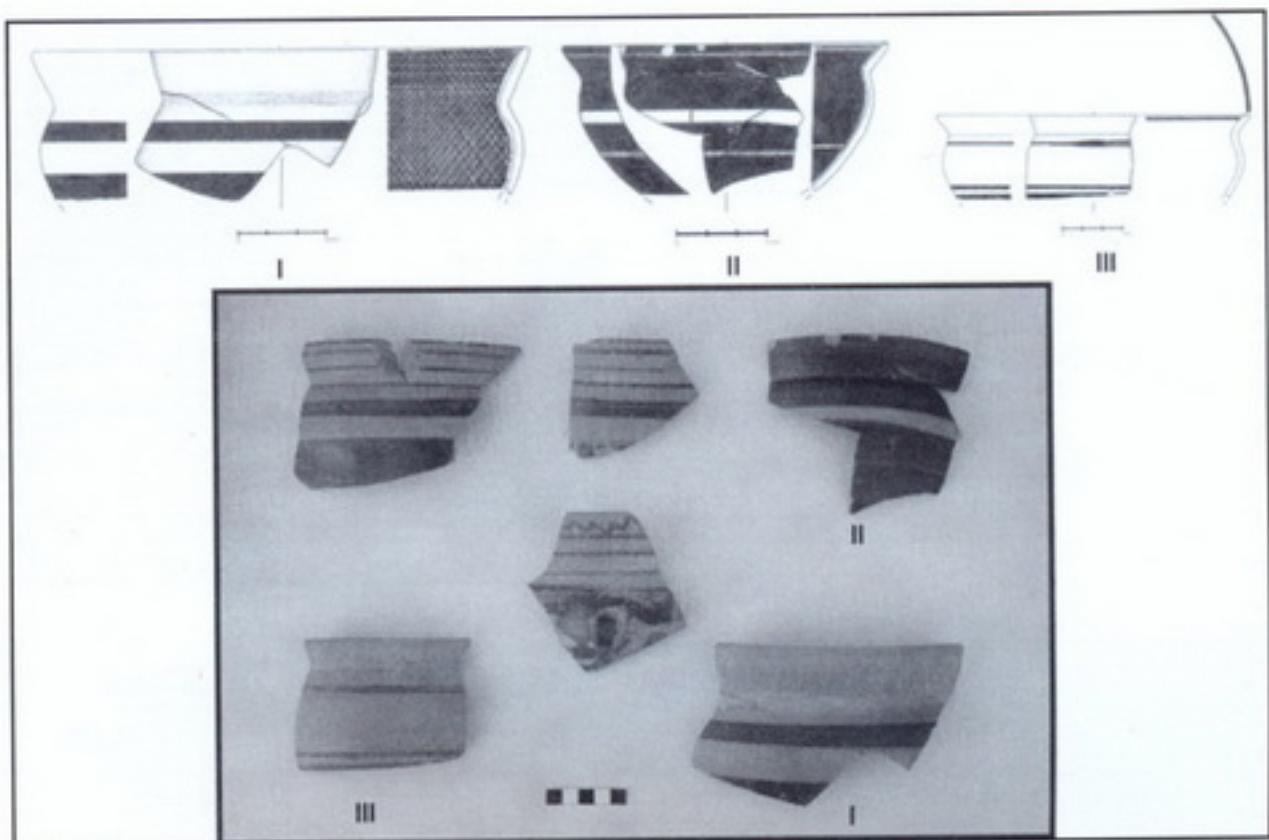

Fig.: 6

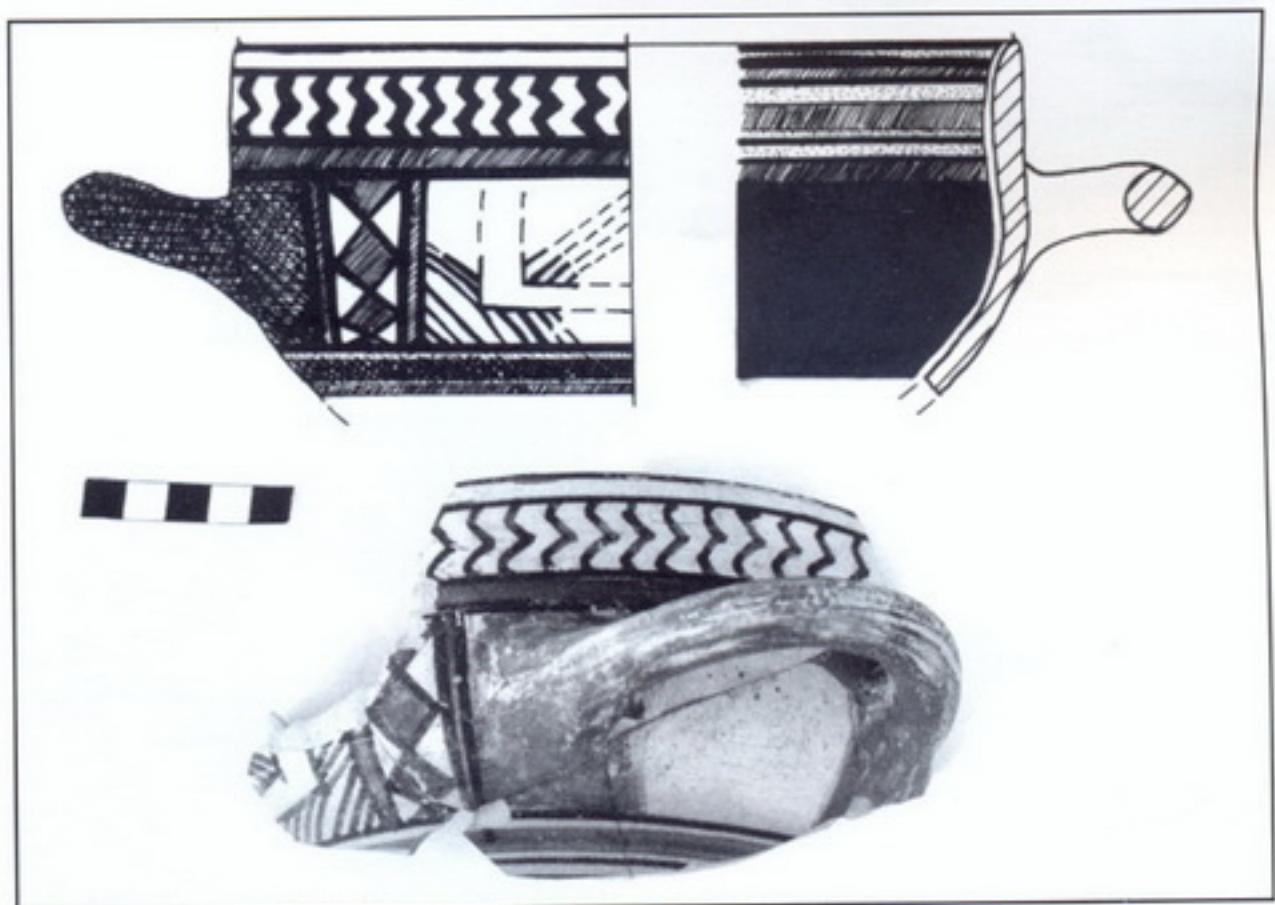

Fig.: 7

Fig.: 8

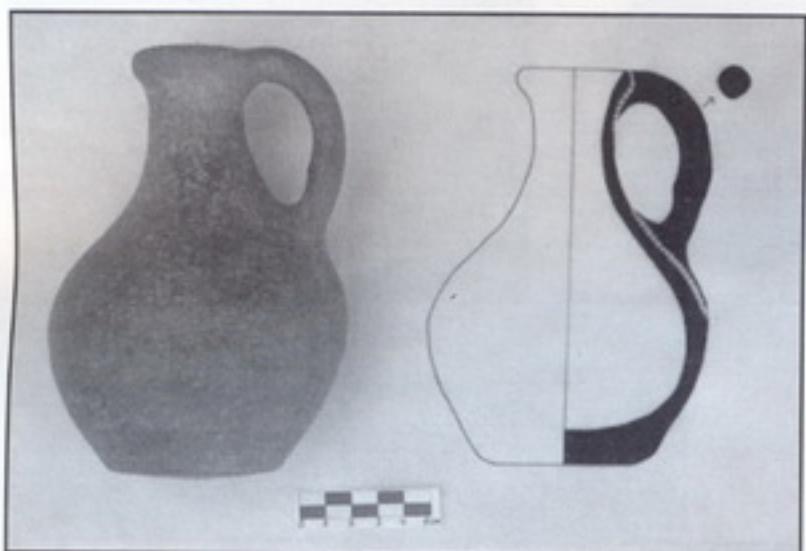

Fig.: 9

Fig.: 10

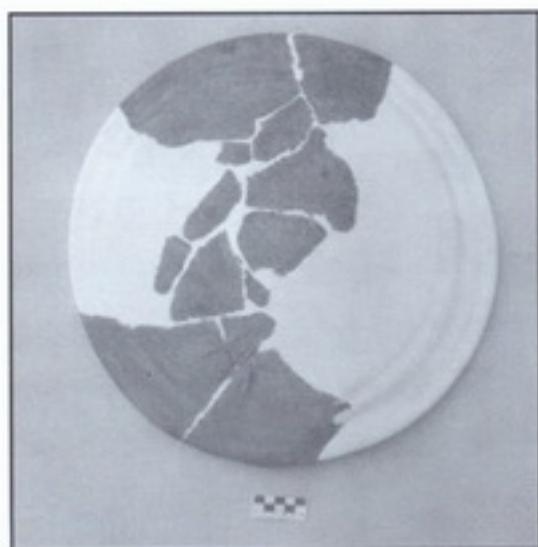

Fig.: 11

Fig.: 12

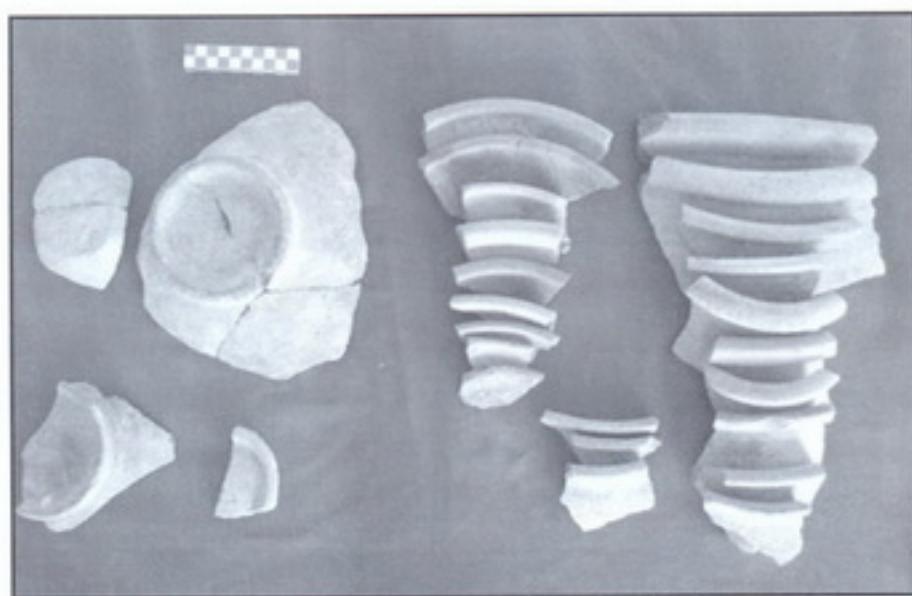

Fig.: 13